

חברים יקרים,

אני לא בטוח מתי זה קרה, אבל מתישהו, אי שם בגיל הנעורים, הפסקתי להתלונן! לא זכורה לי החלטה ואינני זוכר אירוע דרמטי, אבל מילד שבודאי התלונן לא מעט ("משעמם לי", "חם לי", "אני רעב"...), קיטורים הרגישו לי לפתע מאוסים ודוחים.

אבל לא לעולם חוסן. בשנים האחרונות שבתי לקטר ולהתלונן. לא כמו פעם, אמנם, אבל יותר ממה שאני מוכן לסבול. ארחיב על כך בהמשך.

פרשת חוקת מלאה בתלונות. מלאה! בכלל, אם יש משהו שמאפיין את האודיסאה העברית במדבר, זה תופעת התלונות והקיטורים.

הפרשה הזו מקפיצה אותנו לפתע פתאום לשנה הארבעים למסעות בני ישראל. מעם רדוף ומפּוּחַד, הם הופכים לעם של לוחמים נועזים. הם נמצאים כבר בצידה המזרחי של הארץ המובטחת, ועושים את דרכם צפונה, לכיוון ים המלח ויריחו. למרות שפעם אחר פעם הם מושיטים יד לשלום ומבטיחים שרצונם היחידי הוא לעבור - לא להתיישב ולא להשתלט - פעם אחר פעם הם נענים בשלילה, ומוצאים את עצמם נאלצים לפלס מעבר בכוח הזרוע. עוד בפרשה, מרים הולכת לעולמה בשיבה מאוד טובה, כשבעוד כמה פסוקים יצטרף אליה אחיה הגדול, אהרון, ובעוד מספר פרשות/חודשים יצטרף אליהם גם האח הקטן, משה. זאת הפרשה שבה מופיע הסיפור המפורסם והטרגי, על משה המכה בסלע. המים אמנם יוצאים מן הסלע בנדיבות רבה, אבל משה ואהרון מתבשרים שהם לא יזכו להיכנס לארץ המובטחת. ואהרון, כאמור, נפטר כבר בפרשה זו.

נשוב אל התלונות. אם משה חשב שהדור שיולד במדבר לא יתלונן ויקטר כמו הדור שיצא ממצרים, הוא טעה. לצד הקרבות שהם מנהלים, הם לא מפסיקים להתלונן - בעיקר על המחסור במים ועל המיאוס שהם חשו כלפי המן, אותו אוכל פלאי שמזין אותם כבר ארבעים שנה.

התגובה לתלונות היא כעס גדול. משה, בכעסו, נוזף בעם, ובתסכול אדיר מכה בסלע, במקום לדבר אליו כפי שהתבקש. אלוהים, מצידו, מאס גם הוא בתלונות של העם על המן השמימי שלו, ומשלח בהם נחשים ארסיים!

התלונות והקיטורים מחד, ותגובות הזעם והתסכול מאידך, הם צמד חמד של ממש! מאוד קשה להכיל קיטורים ותלונות, ואני לא מדבר על תלונות ענייניות שעוזרות לקדם ולשפר את פני הדברים. הקיטורים מחלישים את כולם - הן את המקטרים והן את השומעים שמסביב. אבל מהיכן הם מגיעים? מאין צפות ועולות התלונות?

נראה לי שמקור הקיטורים הוא בתחושה פנימית קשה של חוסר אונים. רובנו אוהבים אתגרים! וכשהמציאות מאתגרת אותנו באתגרים שביכולתנו להתמודד עמם, אנחנו חשים מועצמים ומסוגלים, ואז המציאות דומה יותר למאמן כדורסל טוב ונערץ. אבל במצבים קשים שהם מעבר ליכולותינו לשנות, להתגבר, או לפתור, המציאות הופכת לאויב מר ואכזר. אחת התגובות האפשריות היא להתלונן ולקטר. לפעמים זה הדבר היחיד שאנחנו עוד יכולים לעשות.

לא רק הקיטורים באים ממרחבי חוסר האונים. גם הזעם והתסכול של משה כנגד המתלוננים נובעים מתחושת חוסר האונים שלו. לא פעם הוא פונה לאלוהים ביאוש ואומר: האם אני הריתי את העם הזה? האם אני ביקשתי לשאת אותו על גבי? כשהילדים שלנו, או אנשים אחרים, התלויים בנו בצורה זו או אחרת, מקטרים או מביעים חוסר שביעות רצון, ואנו חסרי אונים כי אין לנו את היכולת לעזור ולשנות את פני הדברים, אנחנו מגיבים בכעס גדול. הכעס איננו נובע מעצם הבקשות שלהם, אלא מחוסר האונים שלנו לנוכח מצוקותיהם.

בתחילת הדרשה ציינתי שגם אני שבתי לקטר ולהתלונן. זה קרה כשהונתן פרץ בחדווה אל חיינו. ההורות השיבה את חוסר האונים אל חיי. כמו רוב הילדים, גם יהונתן כל הזמן רוצה משהו, מבקש דבר מה: משעמם

לו, חם לו, רעב לו, וצמא לו... וכידוע, את החשקים של ילד קטן לא ניתן להשביע לעולם. ולי ממש לא קל לעמוד מנגד. לומר פעם אחר פעם "לא", גם אם אני עוסף את זה במסר ערכי וטון חינוכי... לעמוד כל העת מול האכזבות שלו ומול הרצון שאינו יודע שובע. ואז אני או מתלונן או כועס... מתלונן, כי איני יכול לשלוט ביצור (החמוד) והתזזיתי הזה! כועס, כי התחושה היא חוסר אונים מוחלט.

חוסר אונים הוא רגש שקשה לשאת! לפעמים נראה לי שהתורה כולה היא סיפורו של האדם העומד אל מול המציאות הנכפית עליו, והוא חסר אונים. כמו קין, שלא מבין למה מנחתו לא התקבלה; אברהם, שלא מבין מדוע אין לו ילד; עשו, שמגלה שיעקב גונב לו את הברכה, שעבורה הוא יוצא למסע ציד מושקע; רחל, שדורשת מיעקב ילד, ויעקב, שמטיח באהובתו בזעם, שהוא לא אלוהים!; אחיו של יוסף, שלא סובלים את ההעדפה של יוסף על פניהם ואת החלומות המשפילים שהוא חולם עליהם בלילות; יעקב, שמתבשר שבנו האהוב נטרף, והוא פשוט לא מצליח להתגבר על אבלו, וכן הלאה.

שימו לב, שבאף אחד מן המקרים גיבורי הסיפור אינם מקבלים תשובה! גם במציאות שבה אלוהים מדבר עם האדם, הוא לעולם לא טורח להרגיע את אימת חוסר האונים. אלוהים לא מסביר לקין מדוע מנחתו לא התקבלה. ובזעמו קין הורג את אחיו; אברהם, שבע-הבטחות שלא מתגשמות, לא שומע אף פעם משפט כמו, "אל תדאג, אתה עוד תראה, שנה-שנתיים והכל יהיה בסדר..." ". רחל רק מקבלת נזיפה כואבת מבעלה. אחיו של יוסף בולעים את עלבונם ואף אחד לא מסביר להם שהכל לטובה, עד שהם כבר לא יכולים יותר והם משליכים את יוסף לבור. יעקב לא מקבל שום מסר מלמעלה שבנו בסדר, והוא עושה חיל במצרים והוא אפילו עוד ישוב לראותו.

נאדה! השמים שותקים!

חוסר האונים, מסתבר, הוא מצב קיומי בסיסי. בסופו של יום אנחנו חסרי אונים לנוכח המציאות שאליה הושלכנו: (פרקי אבות ד', כ"ב) **"שֶׁעַל כָּרְחֹךְ אַתָּה נּוֹצֵר, וְעַל כָּרְחֹךְ אַתָּה נּוֹלֵד, וְעַל כָּרְחֹךְ אַתָּה חַי, וְעַל כָּרְחֹךְ אַתָּה מֵת."**

אם חוסר האונים הינו המצב הקיומי שלנו, מה מציעה לנו התורה לעשות?

הלוואי וזה היה כל כך פשוט. הלוואי והיה מתכון פלא להתמודד עם חוסר האונים. אני, בכל אופן, לא מצאתי.

ובכל זאת, יש בפרשה שלנו רמז למשהו אפשרי:

(במדבר כ"א, ה-ח) **וַיְדַבֵּר הָעַם בְּאֱלֹהִים וּבַמֶּשֶׁה, לְמַה הֶעֱלִיתֵנוּ מִמִּצְרַיִם לָמוֹת בְּמִדְבָּר כִּי אֵין לָחֶם וְאֵין מַיִם וּנְפָשֵׁנוּ קָצָה בְּלַחֵם הַקָּלֶקֶל. וַיִּשְׁלַח ה' בְּעַם אֶת הַנְּחֹשִׁים הַשָּׂרְפִים וַיִּנְשְׁכוּ אֶת הָעַם וַיָּמָת עִם רַב מִיִּשְׂרָאֵל. וַיָּבֹא הָעַם אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ חֲטָאנוּ כִּי דִבַּרְנוּ בְּה' וַבֶּךָ הִתְפַּלֵּל אֵל ה' וַיִּסַּר מֵעֲלֵינוּ אֶת הַנְּחֹשׁ וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה בְּעַד הָעַם. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה עֲשֵׂה לָךְ שָׂרָף וְשִׂים אֹתוֹ עַל נֹס וְהָיָה כֹּל הַנְּשׁוּךְ וְרָאָה אֹתוֹ וְחָי. וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נְחֹשׁ נְחֹשֶׁת עַל הַנֹּס וְהָיָה אִם נִשְׁךְ הַנְּחֹשׁ אֶת אִישׁ וְהָבִיט אֶל נְחֹשׁ הַנְּחֹשֶׁת וְחָי.**

הנחשים היו גם העונש על הקיטורים והתלונות הבלתי נגמרות, וגם הריפוי.

ההוראה הייתה להציב שרף - דמות מלאכית של נחש מנחשת ולהניפו אל על, על גבי נוס (דגל). כל מי שהביט בו ניצל מנשיכת הנחשים.

חז"ל, במסכת ראש השנה ג', ח', שואלים על כך שאלה ידועה למדי: **וכי נחש ממית או נחש מחיה?** או במילים אחרות, "מה, אותו נחש יכול גם להמית וגם להחיות?"

התשובה שהם נותנים לשאלה שלהם דורשת הסבר: **בזמן שישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים - היו מתרפאין, ואם לאו - היו נימוקים.**

לעניות דעתי, יש כאן מפתח לעמידה במבחן הקיטורים והתלונות. אני מודה, יש בתשובה הזאת דבר מה פשטני, אבל היא עובדת:

כשאדם מביט "למטה" כל הזמן, כלומר, מרוכז במר גורלו, במציאותו המצומצמת, בצרותיו ובבעיותיו, הרי שהרעל הממית זורם ומפעפע בדמו. כשהוא נחוש (שימו לב לשורש המילה!) להביט למעלה, לחזון גבוה יותר, לאפשרות גבוהה יותר, אותו גורל עצמו, אותה מציאות ממש, אותן צרות ואותן בעיות, הופכות להזמנה אדירה לצמיחה וגדילה.

חם מאוד היום, ואני יושב כרגע במזגן הנעים של קהילת ואהבת (מוזמנים, הוא יפעל גם בשבת!), ומתוך הנעימות הזו קל לי להביט "למעלה". הרבה יותר קשה להרים את המבט כשהמציאות מכה בך ללא רחם ואין ממנה מפלט. אני יודע! ובכל זאת, המבט למעלה, הוא המבט ששם הכל בפרספקטיבה אחרת, גבוהה יותר.

עד גבול מסוים, כמובן, כל אתגר יכול להמית ויכול להחיות. ההבדל הוא במבט. לאן מופנות עינינו. בכל רגע נתון, ובכל קושי, קיימת צומת של אפשרויות. שביל אחד מוביל לצמיחה, ושביל שני לייאוש.

אונים וחוסר-אונים הם פעמים רבות שאלה של מבט. כך גם קיטורים ותלונות - לעומת כל שיחה אחרת - הם פעמים רבות שאלה של מבט.

אני מודה, יש צמתיים שהבחירה הזו - לאן להפנות את המבט - מאוד מאוד קשה. יש רגעים שקשה בהם מאוד להביט למעלה. לא נבראנו שווים. יש אנשים שהדשא שלהם הוא בפירוש ירוק יותר! וישנם אנשים שהחיים היו פחות נדיבים עמם. ואיש אינו יכול לשפוט את זולתו. זהו חשבון נפש אישי לחלוטין.

שבת חמה לפנינו. קיץ חם עומד בפתח. אתגרים גדולים ניצבים לפתחנו. כדאי לנו לייצר לעצמנו שרף של נחש מנחושת - פילוסופיית חיים מחזקת ומחייה - כי נזדקק מאוד למבט מעצים הקיץ. ובכלל....

שבת שלום,

אלישע